

Brez česa mladi danes ne morejo živeti oz. kaj jim je pomembno?

Karmen Bizjak Merzel, prof. slovenščine in ital., OŠ Danile Kumar

»Jaz res ne delam iz ambicije, ampak ker brez tega ne morem živeti. Vsaka stvar zahteva celega, polnega človeka.«

Srečko Kosovel

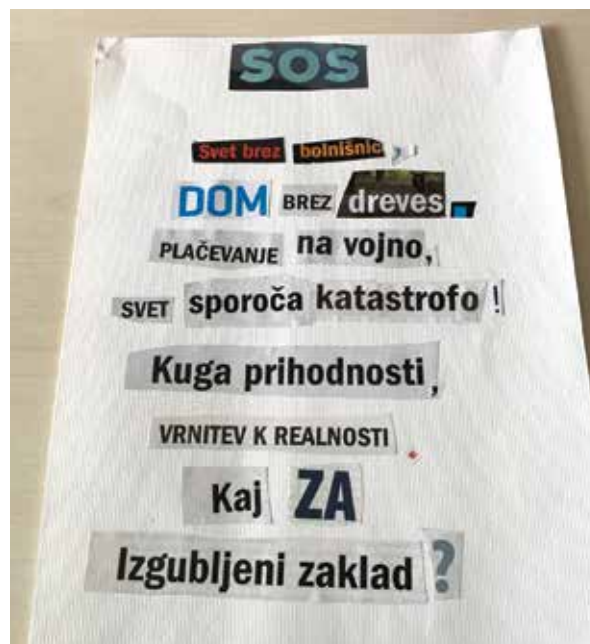
Prispevek prikaže obravnavo dela Srečka Kosovela, Kons 4, v 9. razredu osnovne šole, in sicer se bolj kot metodi šolske interpretacije posveča ustvarjalnemu izteku učne ure ob spoznavanju Kosovelove poezije. Poustvarjalna besedila učencev so za učitelja vedno najdragocenejši trenutki, saj učence spoznava tudi ob njihovem doživljanju poezije, tokrat ob Srečku Kosovelu s pesmijo Kons 4. Sporočila, ki so jih učenci zlepi v pesem lepljenko ali likovno pesem, so sporočila mladim, so podoba mladih o doživljanju sveta in vrednot v njem. Prispevek želi prikazati bistvene vrednote v svetu najstnikov, ki so jih priklicali ob lastnem poustvarjanju Kosovelovega Kons 4.

1 Potovanje devetošolcev k Srečku Kosovelu

Čeprav bi morda mislili, da najstnikov poezija ne privlači kaj posebno, pa za nekatere slovenske pesnike to zagotovo ne velja. Izziv za devetošolce je vsako leto obravnavati poezijo Srečka Kosovela. Učencem njegova lirika predstavlja tako močan odziv k razmišljanju in doživljanju, da obravnava pri učni uri ne le vedno uspe, temveč jih še dolgo časa nagovarja. Nagovarja tako močno, da že nekaj let po obravnavi pesmi *Kons 4* in delu z učenci sledi ustvarjanje učencev, ki ga vsako leto zaznamujemo tudi z razstavo pesmi lepljenk oz. likovnih pesmi. Le-te so zelo povedne in sporočajo, kaj je mladim pomembno, kaj se jih dotika, kako vidijo in doživljajo svet, v katerem živijo.

Šolska obravnavo književnega besedila *Kons 4* je komunikacijski model obravnave umetnostnega besedila, ki je v šoli uveljavljen že nekaj časa. Srečko Kosovel je tudi eden od obvezno obravnavanih avtorjev v devetem razredu. Z njim se sicer učenci že srečajo v nižjih razredih, v višjih pa spoznajo dve njegovi pesmi, *Kraška jesen* ter *Pa da bi znal*. Če sta slednji dve pesmi razumljivi, pa ne vedo, kaj jih čaka s spoznavanjem pesmi *Kons 4*. V drugem in tretjem triletju književnost obravnavamo po sklopih, vezanih na posamezne teme, v devetem razredu sledi kronološka obravnavo književnih besedil. V ta kontekst umeščamo pesem *Kons 4*. Učenci so ob obravnavi pesmi seznanjeni z nemirnim, tragičnim časom evropske zgodovine, kjer delno spoznajo, kako globoko so Srečka Kosovela zaznamovali dogodki iz prve svetovne vojne in predfašističnega obdobja. Boris Pahor je na Kosovela gledal kot na starejšega brata, ki je ubesedil to, kar so »mladi brez mladosti« čutili, ko jim je bilo odvzeto

vse, celo ime. Kosovelovo ustvarjalno obdobje je bilo sicer kratko, a izjemno intenzivno. Zato je še toliko bolj neverjetno, kako je lahko dvajsetletnik ustvaril nekaj tako globokega in si utrl pot v evropskih avantgardah. Mladi Kosovel ni bil le neverjetno globoka pesniška osebnost, ampak tudi vizionar, ki je presegal meje pesništva. Njegovo ustvarjanje se razteza na različna področja, na impresionizem, ekspresionizem, futurizem ter konstruktivizem. Pisal je liriko, ekspresionistične in konstruktivistične pesmi, pesmi v prozi, eseje, in vse istočasno, v zelo kratkem času. Pesnik več obrazov je bil izjemno pozoren na vse, kar se je dogajalo v Evropi in Rusiji. »Kosovel ni pesnik Krasa, je pesnik, ki je

doživljal Kras kot svoje notranje vesolje. Kras je čutil kot svet, v katerem ni človeške prisotnosti, kot metaforo samote,« je dejala literarna zgodovinarica Tatjana Rojc. Bil je Slovenec, pripadnik naroda, ki se je odpiral evropskemu kulturnemu življenju. Za svoj študij je izbral Ljubljano, kjer je lahko študiral v maternem jeziku, vendar pa se je v tem mestu počutil utesnjenega. Imel se je za Tržačana, a privlačeval ga je svet. Živel je Evropo tistega časa, spoznal pomembne osebnosti, umetnike, ustvarjalce in svoja spoznanja ubesedil v svojih literarnih stvaritvah. Literarni zgodovinarji pravijo, da je Kosovel živel, kot bi vedel, da bo malo časa na tem svetu. Gre za pesniški in intelektualni lik iz preteklosti, ki s svojim zaznavanjem tedanjih literarnih in civilizacijskih sprememb izjemno živo govori tudi nam. V tej veliki literarni osebnosti se bodo prav gotovo prepoznavale tudi prihodnje generacije. Po besedah Borisa Pahorja je Kosovel v svojo liriko zlil kompleksnost srednjeevropske občutljivosti in bogastvo vseh nians, ki so prisotne v njegovih pesmih.

2 K pesmi *Kons 4* in poustvarjanju

Metode poučevanja znotraj šolske interpretacije obsegajo razlago, pogovor, delo z besedilom, delo s priročnikom. Pri obravnavi vsakega literarnega besedila učitelj uporablja različna učna sredstva, poleg berila tudi priročnik, slikovna in zvočna gradiva ter različne materiale glede na sestavo skupine učencev. Učitelji pa se moramo zavedati, da je osnovno, da učenci posamezno književno besedilo najprej sploh razumejo. Seve-

da so literarnovedni pojmi pri pouku književnosti potrebni za posameznikov poglobljeni stik z literaturo, vendar ima tudi učenčevo razumevanje zagotovo prednost.

V prispevku se torej ne želim dotakniti vseh delov šolske interpretacije, saj moj cilj prispevka po sintezi in vrednotenju zadeva izključno nove naloge oz. poustvarjanje devetošolcev po obravnavi *Konsa 4*. Učence seznanim, da je Srečko Kosovel pisal tudi likovne pesmi. Ko jim pokažem tudi nekaj primerov, skupaj opazujemo in komentiramo likovno podobo besedila. Nato sledi poustvarjalno delo učencev. Naročim jim, da doma poiščejo revije, časopise in jih naslednjo uro prinesejo v šolo. Oblikovali bodo svojo pesem lepljenko ali pa celo likovno pesem.

3 Odslikava sveta najstnikov v pesmih lepljenkah

Učenci so v svojem ustvarjanju pod močnim vtisom Kosovelove konstruktivistične pesmi, pod na prvi pogled nesmiselno in naključno izbranimi delci, besedami, znaki, formulami, izrezki, ki se spojijo skupaj z besedami. Kmalu začutijo ne le ustvarjalnost, temveč tudi veliko svobodo ustvarjanja. Zanimivo je, kako kmalu in z lahkoto sledijo namenu konstruktivizma: svetu nekaj sporočiti, ga šokirati, provocirati, izkričati to, česar ne moreš vedno izpovedati, kar tlačiš in čutiš globoko v sebi kot problem. Za nas odrasle, ne le za učitelje, je ustvarjanje mladih s sporočili zelo pomembno. Pri tem jih lahko podpremo ali pa le spremljamo, navdihujemo s svojim zgledom.

Pesmi lepljenke ali pa celo likovne pesmi odslikajo tudi vrednote mladih. Učitelj z zanimanjem in radovednostjo spremlja njihovo ustvarjalno delo, ki ga radi počnejo. V svojem 30-letnem pedagoškem delu se ne spomnim generacije, ki bi nezainteresirano pristopila k takšnemu ustvarjanju. Tako za učence kot zame je to vedno ena bolj zanimivih učnih ur, dragocena izkušnja, ki pelje k postavitvi razstave v šolski avli. Učenci se vsako leto radi ustavijo in prebirajo sporočila pesmi lepljenk ali pa likovnih pesmi. Meni kot profesorici pa se je še posebej dragoceno dotakniti njihovih sporočil, njihovega gledanja na svet, tudi njihovih »krikov« ter vrednot.

In kaj so nam letos sporočili naši mladi? Katere vrednote sevajo iz njihovih pesmi lepljenk, likovnih pesmi?

4 Blizu ali daleč čustveni nepismenosti

Z učenci se v osnovnošolskem procesu ves čas dotikamo in živimo različne vrednote. Nenazadnje ob zaključku osnovnošolskega šolanja izpostavimo učence, ki so pokazali, da imajo moralno-značajske lastnosti, odličnosti, po katerih se ravna in živijo: poštenost, spoštovanje, sočutnost, odgovornost, prijateljstvo, vztrajnost, zaupnost, prostovoljstvo, družina, iskrenost ... Ne le šola, starši, tudi družba bi se morala z vsakim dnem, z zakoni, z delovanjem zavezati k delu za moralne vrednote in vzgojo le-teh. Žal pa se mi velikokrat ne le zdi, tem-

več je naša realnost, da se svet vedno bolj odmika od vrednot, od človeka. Pogrežamo se v neke vrste čustveno nepismenost. Ta nepismenost, ki je postala že naša kultura, je najslabše od najslabšega, kar se dogaja, zapiše pomemben italijanski filozof Umberto Galimberti. Prav tako nadaljuje: »Danes otroke samoumevno naučimo jesti, spati, govoriti. Občudujemo prebliske njihove inteligentnosti, njihovo intuicijo, prav malo pa se ukvarjamo s čustvenim življenjem, ki se izoblikuje ali ne izoblikuje v njih, ne da bi mi karkoli vedeli o tem. Čustvo nam omogoča, da razlikujemo med dobrim in zlim. Današnji otroci pa so podvrženi toliko vplivom, da jih njihova otroška psiha ne more predelati. Šola, pametni telefoni, pospešeno odrasčanje, tisoč dejavnosti, v katere so vključeni, vojska varuš, ki skrbi zanje, z vsem pa se srečujejo sredi komunikacijske puščave, kjer so deležni obilice ukazovanja in nepotrpežljivosti, pa zelo malo pozornosti in poslušanja za tisto, kar se dogaja v njihovi notranjosti. Ko so dražljaji premočni, da bi jih otroci predelali, jim ostaneta samo dve možnosti: tesnoba ali krčenje lastne duševnosti, da dražljaji v njej ne bi odmevali. Osiromašenje čustvenega življenja navadno ni opazno, ker zaradi njega inteligentnost v ničemer ne zaostaja. Nasprotno, odlikuje jo vznemirljiva prodornost, ker je ne moti vmešavanje čustev; sami vemo, da ob preizkušnji, na primer na izpitu, zaradi čustvenega vznemirjenja vedno pokažemo manj, kot znamo.«

In katere pojavne oblike inteligentnosti bodo potrebne v prihodnosti, ki bo dajala neskončno večje bogastvo informacij, kultur, načinov mišljenja

in vrednotenja, kot je bilo na razpolago pred več desetletji? Mnogi strokovnjaki so danes prepričani, da konvergentna inteligentnost, ki prevladuje v naših šolah in določa od ministrstev potrjene učne programe, ne omogoča več uspešnega spopadanja z izzivi prihodnosti. Po Gardnerjevem mnenju (Gardner 1995) bo prihodnost zahtevala usklajeno delovanje petih pojavnih oblik inteligentnosti: urejajoča inteligentnost (razvije se v prvih desetih letih življenja, ob dobri šoli, takšni, ki je zmožna otroku vcepiti pravila za razbiranje sveta, v katerem živi; njena jasna sporočila določajo razliko med resničnim in lažnim), sintetična inteligentnost (zmožna zbrati informacije iz različnih virov in jih združiti v enotno sintezo), ustvarjalna inteligentnost, ki se ne razvije s ponavljanjem profesorjevih razlag, temveč s postavljanjem nenavadnih vprašanj, za katere kulturno okolje, v katerem jih mladostniki zastavljajo, ne predvideva, da bi spodbudili neraziskane odgovore, spoštljiva inteligenca (takšna, ki se ne brani razlik in drugačnosti) ter etična inteligentnost (ta se ne opira izključno na »načela« lastne vesti ali, kar je še slabše, na področje, omejeno z lastnimi interesi, temveč skrbi za potrebe skupnosti in se, na primer, odreče »ugovoru vesti«, ko ta vest sledi zgolj lastnim prepričanjem, ne da bi bila pripravljena na skupno odgovornost – vest, ki se izogiba skrbi za skupnost, je preozka, da bi jo lahko povzdignili v odločujoče načelo). (Galimberti 2011, 95-96)

5 Jaz rabim srce ... noč in dan ...

Poustvarjanje ob Kosovelovi poeziji je bilo, kot sem že omenila, ne le zabavno, lahkotno in svobodno, temveč tudi zelo delovno ter sporočilno. Učenci so sicer ustvarjali v skupinah, vendar so med sabo ko-

municirali, si sporočali ter skupaj iskali besede, ki bi jih povezali v pomensko sporočilo. V večini pesmi iz njih žal odseva strah – strah pred prihodnostjo, kaj bomo/bodo naredili s problemi, ki so tu, med nami, kje iskati rešitve: pokol v Srbiji (nasilje), orožje, vojna, zapleteni odnosi, staranje, porazi, umetna inteligenca – umetna pamet, sovražstvo, ekološke katastrofe ... Sporočila (verzji), besedne zveze, ki omenjeno podprejo, so sledeča:

- SOS – svet brez bolnišnic, dom brez dreves, plačevanje na vojno,
- svet sporoča katastrofo,
- kuga prihodnosti,
- vrnitev k realnosti,
- izgubljeni zaklad,
- moje življenje je mega polomija od ponedeljka do petka,
- povsod vlomilci,
- če bomo otroke zamorili že v osnovni šoli, ne bo prihodnosti,
- ne, ne rabim vas,
- kdor je mlad, se vpraša, sem telo ali predmet,
- ni še konec, ker obstaja možnost copy-paste,
- super prihranki – to smo mi, ne ponavljam,
- to me ne zanima,
- strah za zaveso prihaja jutri,
- še vedno nisem čisto OK za hladnejše podvige,
- na pomoč, bo kdaj konec,
- zmogljivost pomembna,
- družina je zapletena stvar,
- morali bi poslušati, slišati in si pogledati v oči ...

Vendar pa pesmi niso bile le pesimistične, imele so tudi svetla sporočila, besede in besedne zveze:

- skupaj, zveza – nebesa,
- nežnost,
- mož in žena,
- moč, strast, pogum, lepota,
- okusi svet, zmores to,
- porazi nas gradijo,
- prijateljstvo je šport,
- prihodnosti sem sam gradnik,
- dom, objem,
- pes te osrečuje, te razume,
- zgodba čudes in zvezd,
- jaz rabim srce, noč in dan,
- podpora družini za vsakega, ker območje Slovenije je svet čustev,
- mladi potrebujejo resnico ... in denar,
- ljudje in planet potrebujemo dobre zgodbe,
- mislim, da zmaga osreči, poraz pa boli, boljši kot si, manj boli,
- sovražstva ne sme biti,
- življenje v sivi coni se nas je dotaknilo in nas premaknilo ...

V pesmih lepljenkah mladi nakazujejo vsaj smer delovanja njih, njihovo razmišljanje odpira rešitve oz. kaže njihove vrednote.

6 Naša življenja, vrednote izven sive cone

Ključni vrednote, ki so ju naši devetošolci izpostavljali, sta dom in družina. To je tista cona, za katero vedo, da bi morala biti vedno varna, pa čeprav se včasih zdi, da vedno ni (vsaj kot zadnje čase opažajo v prenapolnjenih stanovanjskih skupnostih za mlade). Vendar verjamejo in globoko zaupajo v to edinstveno celico – družino, dom, ki nudi prihodnost, cono vseh čustev, ki jih premorejo in bi jih želeli razvijati. Sledijo vrednote, ki se kažejo v njihovih sporočilih v pesmih lepljenkah ali likovnih pesmih: ljubezen, prijateljstvo, iskrenost, pogum, spoštovanje, resnica, iskanje sreče ... Želijo si srečno prihodnost ali vsaj izkušnjo sreče. Salvatore Natoli piše, da sreča vendarle obstaja, »pa ne zato, ker bi imeli ljudje učinkovito zamisel, kako jo doseči, temveč zato, ker jo včasih vendarle občutijo. Kajti ko srečo enkrat doživimo, je ne moremo več pozabiti, saj naša zavest zadrži v sebi tisto, kar doživi. Čas ne more izničiti doživetih izkušenj, zato za človeka nič dokončno ne mine. Srečo lahko torej izgubimo kot življenjsko stanje, nemogoče pa jo je izničiti kot izkušnjo in v tej obliki jo vedno lahko poustvarimo. V primeri z bolečino, ki hromi, stiska in prisiljuje, je dotik sreče rahel; pobilne in izgine. Zato se kaže sreča kot prehodna dobrina, medtem ko se zdi trpljenje najbolj navadno in običajno stanje.« (ibid., 71)

7 Prihodnosti sem sam gradnik

Poziv srcu mladih ob Kosovelovi poeziji govori o onkraj ozemelj jurisdikcij in o globljih stvareh. Mladi želijo biti ob vseh igrar in pasteh sveta ter negotovih dogodkih vseeno del tega s svojim delovanjem, razmišljanjem. Kljub nihilizmu ali vseenosti, ki ga

včasih kažejo, pa nam sporočajo, da so osebe upanja. Upanje so odprte možnosti, je odprto nebo in nova zemlja, ki jo želijo graditi – prihodnosti sem sam gradnik. Medtem ko je njihovo pričakovanje prežeto tudi s strahom, ali se bo gradnja zanje dobro končala, pa jih upanje žene, da sami poskrbijo za dober konec. »Upanje je aktivno, ker nas žene proti času kot proti tisti razsežnosti, ki nam je dodeljena za našo realizacijo. Mladi so aktivni, kadar gredo z upanjem proti času, in ne, kadar v pričakovanju čakajo, da bo čas prišel k njim.« (Galimberti 2011, 124)

Grška modrost nas opozarja: »Kdor ne pozna svoje meje, naj se boji usode.« Mladi to že čutijo in vedo, da je cena civilizacije previsoka, da bi vanjo vklenili svoje duše.

VIRI IN LITERATURA

Galimberti, U. (2011): *Miti našega časa*. Ljubljana: Modrijan.
Galimberti, U. (2011): *Grozljivi gost: nihilizem in mladi*. Ljubljana: Modrijan.
Gardner, H. (1995): *Razsežnosti uma*. Ljubljana: Modrijan.